

Година I.

София, Юли 1927 год.

Книга 3.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Св. Климентъ бди.
2. Едно скжпо чедо на Прилѣпъ.
3. По диритѣ на андартитѣ.
4. Иванъ Наумовъ — Алябака.
5. Последнитѣ дни на Гоце.
6. Срѣшата ни съ Йорданъ Пиперката.
7. Сънь — прокоба.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЖИДЕНЬ

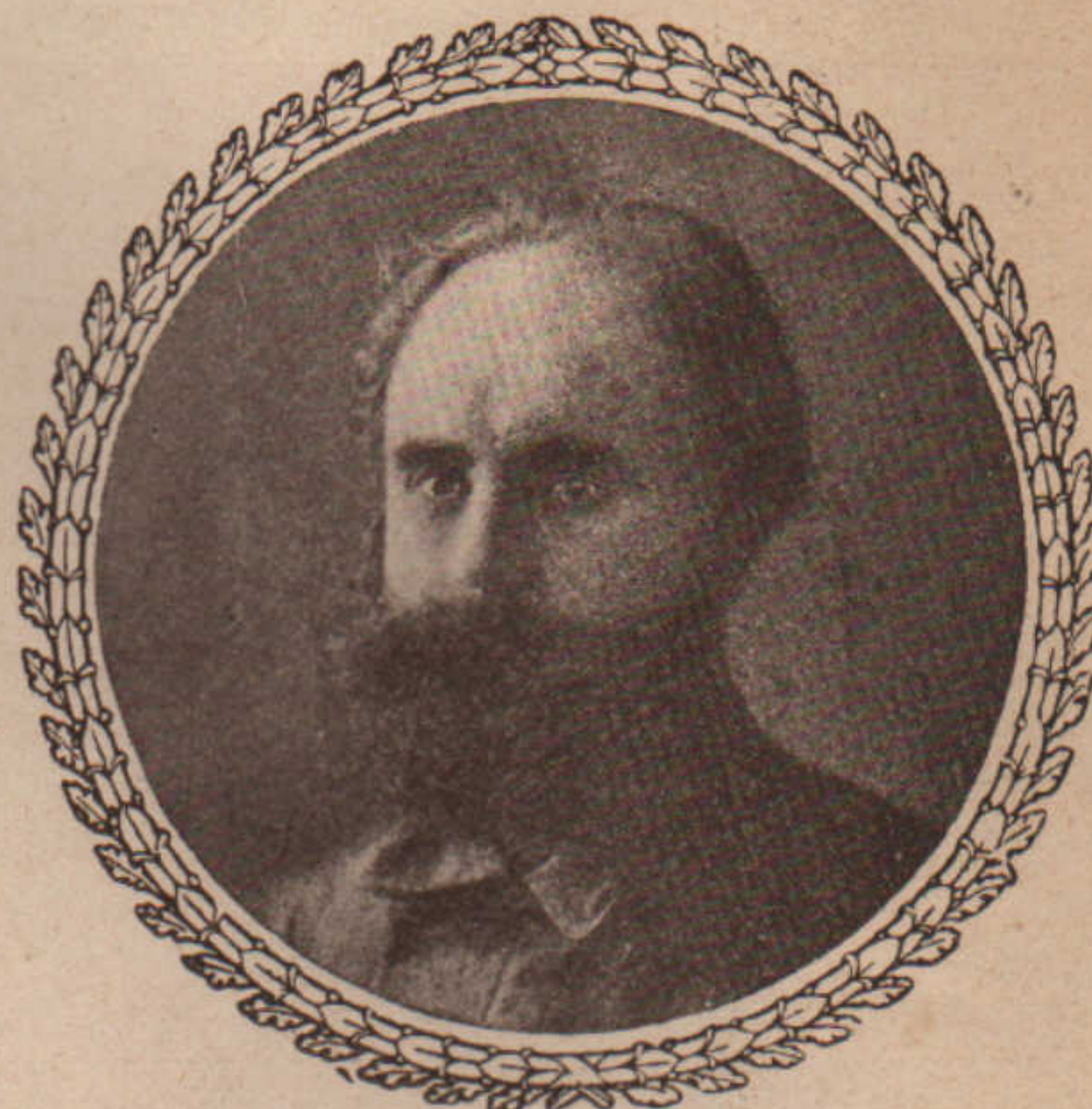

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Клементина 19. — Телефонъ 1932.

Петъръ Васковъ

Лазаръ Маджаровъ

Стаматъ Икономовъ

Георги Кондоловъ

Водачитъ на революционното дѣло въ Одринско

С в. К л и м е н т ъ б д и

Въ съботата, срещу Илинденъ, 1903 год., зеленитѣ отъ близкитѣ на гр. Охридъ села съ надпреварване купуваха въ по-голъми количества най-необходимитѣ предмети, а особено солъ. И всичко това ставаше предъ очитѣ на турцитѣ, които до последния моментъ не можаха да узнаятъ деня на възстанието. Даже на самия денъ Илинденъ, въ прибързаната акция въ Езерския районъ, която акция коштува живота на нѣколко наши четници, сакъснѣли селяни напушаха града съ натоварени съ провизии добичета. Значи, нѣмаше никакво предателство. Всѣки знаеше, че историческия денъ

всѣкога, готово да се предаде на всѣкидневната си мирна работа.

Кракра и Шишманъ рано-рано отидоха въ митрополията, дето трѣбваше Шишманъ да съобщи на митрополита Методия, че възстанието е обявено. Владиката намѣриха въ двора предъ градинката. Следъ като му цѣлунаха ръка, Шишманъ застана до него и съ видимо душевно вълнение отправи му следнитѣ думи: „Ваше Високопреосвещенство, имамъ честъ да Ви съобща, че нощеска е обявено възстанието. Като Ви поздравявамъ съ първия възстанически денъ, азъ прося Вашата оте-

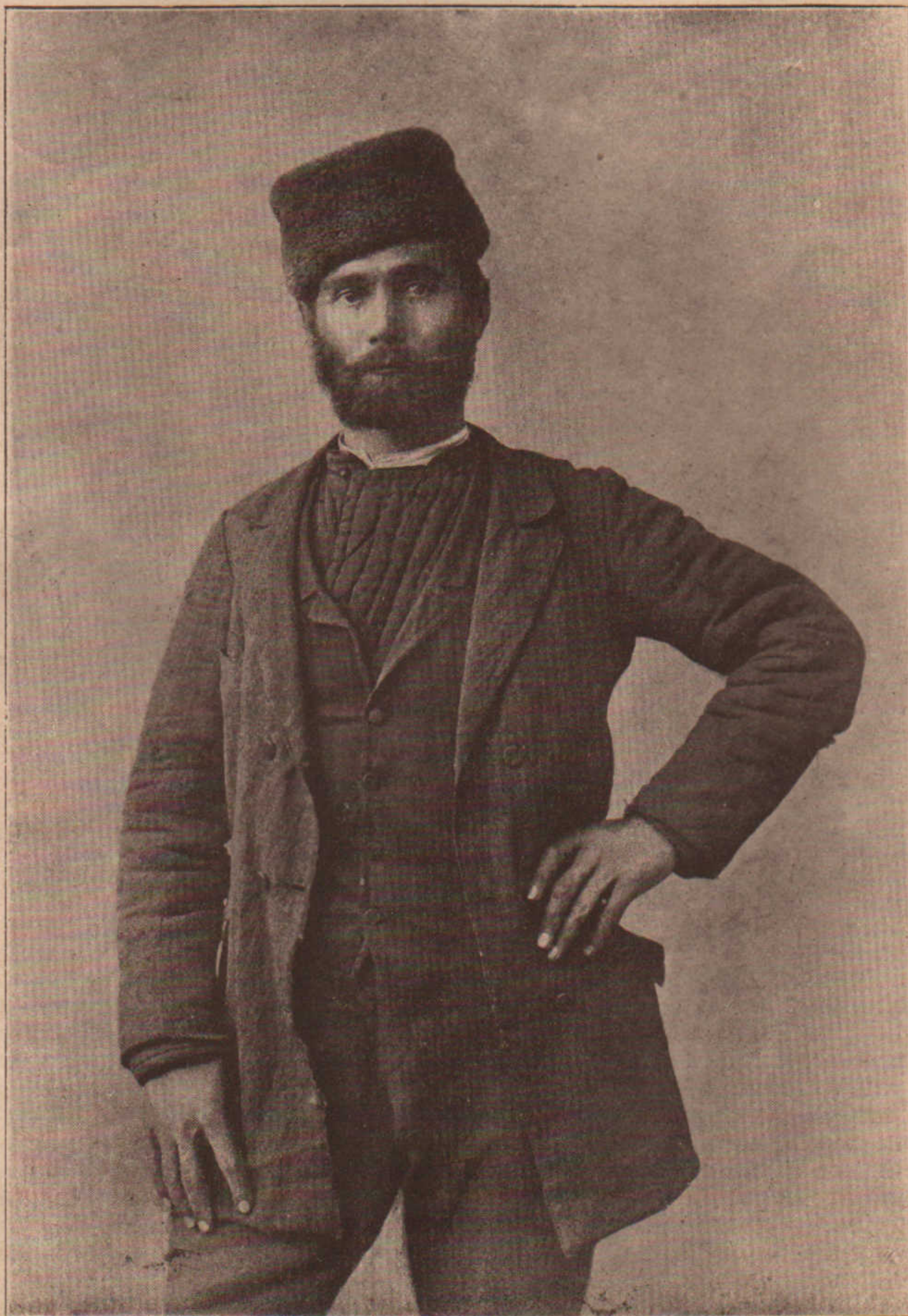
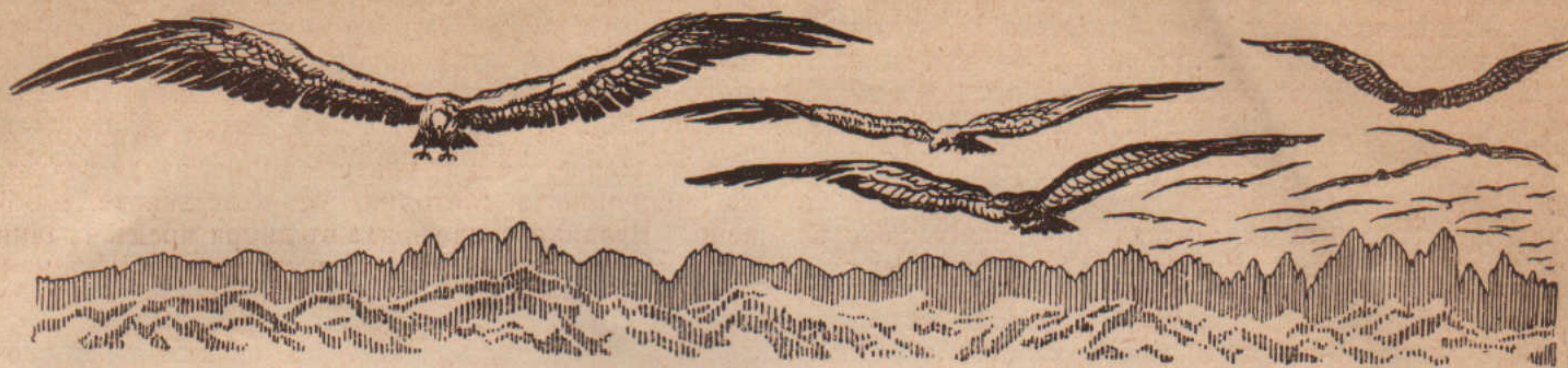
Съединенитѣ чети на Ефремъ Чучковъ, Мише Развигоровъ, Атанасъ Бабата, Панчо Константиновъ, Никола Лефтеровъ и Михаилъ Чаковъ начело съ Дамянъ Груевъ

вече приближава, ала никой не питаше да узнае точно деня на възстанието, а само най-усилено се приготвяваше за посрѣщане сѣдбоносния денъ.

На Илинденъ, вечерта, следъ като направиха последнитѣ разпореждания, Кракра и Шишманъ, прибраха се да пренощуватъ първата възстаническа нощъ въ една полусрутена къща до черквата „Св. Климентъ“, срещу Балевци. Нощта прекараха въ разговори и размишления върху онова, което щѣше да става върху бойната земя на Царъ Самуила, дето мощниятъ борчески духъ на македонца бѣше решилъ да счупи оковитѣ на петвѣковното робство. Въ града и около града нощната тишина съ нищо не бѣ нарушена. Градското население — християнско и турско, се събуди както

ческа благословия за успѣха на нашето свето дѣло“ Тази вестъ изненада и смути владиката. Сигурно стана му мжчно, задето не биде той предупреденъ нито единъ денъ по-рано. Обаче, събитието бѣ толкова много велико, че то веднага надви на явилото се у владиката неприязнено чувство. И митрополитъ Методий следъ една минута мълчание се прекръсти и каза: „Богъ да ни бѣде на помощ!“

Току що започнаха разговоръ съ владиката по злободневния въпросъ, ето че на пѣтнитѣ врата се показа едно запитие, което съобщи, че каймаминътъ кани владиката да отиде веднага въ конака. Дѣдо Методий, неосвободенъ още отъ първото си смущение, още повече се смути и изплаши отъ тази ненавременна сутринна покана на каймакамина.

Михалъ Попето

Той се обърна към секретаря си и отсърчено му каза: „Левъ, иди ти при каймакамина и нека той тебе съобщи всичко, каквото има да ми съобщава“. И Огняновъ, какъвто си бѣ винаги кротъкъ и тихъ, не възрази нищо. Владиката, обаче, чувствувайки всичката сериозност на изключителното положение, не се задоволи отъ мълчанието на Огнянова и се обърна към Шишмана: „Ти Иване, какво ще кажешъ?“. Шишманъ се позамисли малко и отговори: „Дѣдо владика, въ случая не канятъ митрополския секретаръ, а канятъ Охридския митрополитъ, миллетъ-башията, както казватъ турцитѣ. Да не отидете Вие, значи да се признаете гузенъ предъ правителството, което, ако има намѣрение да Ви направи зло, може да стори това, и ако оста-

написания на турски езикъ и облепенъ презъ нощта по турскитѣ улици манифестъ на революционния ни щабъ. Камакаминътъ, който до деня не възстанието особено неприязнено се отнасяше къмъ насъ, българитѣ, и систематично ни преследваше, сега, като по чудо, съвсемъ промѣнилъ своето държане къмъ владиката. Развълнуванъ и съ сълзи на очи казалъ на митрополита, че отъ манифеста узнава, какво той въ случая има вече работа не съ вулгарни разбойници, а съ истински идейни революционери, които сж само противъ турската официална власт и турскитѣ деребеи, но никакъ не и противъ мирното турско население. Въ желанието си, на всѣка цена да запази града отъ каквато и да е напасть, той замолилъ митрополита да му гаран-

Градъ Прилѣпъ

нете тукъ, и ако отидете тамъ. Освенъ това, Вашиятъ пастирски дългъ Ви повелява да отидете Вие самичкъ на конака, дето, може би, ще Ви се отдаде случай да защитите по нѣкакъвъ начинъ повѣреното Вамъ отъ Св. Климента духовно пастство. Най-лошото, а сжщевременно и най-великото нѣщо, което може да се случи съ Васъ, то е да Ви постигне участъта на Цариградския патриархъ Григория въ време на гръцкото възстание. Но пъкъ този Вашъ мъченически конецъ, ще завещае името Ви за вѣчни времена, защото ще представлява достоенъ примѣръ на евангелския *Пастиръ Добрий* и още ще бжде единъ голѣмъ активъ за резултата на възстанието“.

Следъ това владиката не възрази нищо, а се приготви и самичкъ, непридруженъ отъ никого, отиде въ конака. Тамъ каймакаминътъ Мехди-бей приелъ много вежливо владиката, комуто прочелъ

тира, че въ града не ще се предприеме отъ страна на християнското население никаква революционна акция, като сжщевременно увѣрилъ владиката, че и той не ще допусне никаква провокация отъ турска страна.

Следъ тия взаимни увѣрения и благопожелания, изказани по внушение *с'више*, двата довчерашни противници, представители на две враждуващи нации, се раздѣлятъ най-приятелски, за да се предаде всѣки отъ тѣхъ на своя висшъ служебенъ дългъ. Дѣдо Методий нареди да се четатъ въ катедралната черква въ негово присѣствие катедневни вечерни бдения, въ които се възнасяха молитви къмъ Св. Климента да закриля своя престолень градъ... и да помага на започнатото свето дѣло, а пъкъ каймакаминътъ отъ своя страна, яхналъ на конь, придруженъ отъ нѣколцина конни стражари, постоянно обикаляше изъ турскитѣ и християнски

Едно скжпо чедо на Прилѣпъ

Казваше се Тале Христовъ. Хубавецъ и милъ, Тале бѣше единствената радостъ на неговата майка-вдовица, която день и нощ работѣше чуждо, за да издържа своето чедо въ Битолската гимназия. Той ѝ бѣше единственъ. Очитѣ ѝ сѣкашъ бѣха създадени само него да гледатъ, а сърдцето и душата ѝ — само него да чувствуватъ. Не сѣмъ виждалъ по-нежни отношения, не сѣмъ чувалъ по-гальовни думи между майка и синъ, отъ тия, които срѣщнахъ въ тоя скромнъ сиромашки домъ. Тале още юноша криеше въ себе си оная чародейна сила, която караше всѣки да го обича. Той бѣше си извоювалъ между врѣстниците си и неговитѣ по-малки другари нѣщо като култъ за подражание. Удивляваше ни неговия маниеръ да разказва. Цвѣтистия му езикъ, меккия тонъ, като че ли се сливаха съ цѣлата му външна приятностъ и ни караха винаги съ особена почитъ да се отнасяме къмъ него.

По-късно, когато Тале стѣпи на общественото поле, като учителъ въ Прилѣпъ, той почти на другия день стана известенъ. Неговото име бързо и тайнствено взе да се носи отъ уста на уста между неговитѣ съграждани. Сѣкашъ, магически се отвориша всички врати за Талета. Селянитѣ отъ околията само него търсѣха изъ града и въ училището, за да му предаватъ или получаватъ нѣщо тайно. Тале стана центъръ на революционното движение въ града и околията. Възложеше ли той задача на нѣкой отъ работниците на Организацията, тя се свършваше безъ обяснение и критика, защото всѣки вѣрваше, че тя е добре обмислена и още по-добре преценена за успѣха на дѣлото. Той умѣеше да говори на душиѣ. Всички го чувствуха близъкъ и всички почти доброволно бѣха подчинили волята си нему. Но той нито за моментъ не се забрави и до край остана да носи тежкия кръстъ на себеотречено сжщество.

За последенъ пжтъ, презъ една нощъ, ние се видѣхме въ малката градина задъ Девическото училище. Той наскоро бѣше се завърналъ отъ конгреса въ Смилево, а и мене току що бѣха освободили отъ затвора. Бѣхме четирима. Никога Тале не ми се е виждалъ така величавъ, както тая нощъ. Той ни съобщи, че конгреса въ Смилево е решилъ възстанието да стане още това лѣто, а датата ще опредѣли избрания щабъ на възстанието. „Тая вечеръ азъ заминавамъ, за да заема моето мѣсто въ горското началство, а ти — обърнати се къмъ мене, — ще останешъ да ме замѣствашъ до втора заповѣдь“. Цѣлунахме се и по даденъ знакъ отъ него, една пѣргава като пантера

махали, като увещаваше населението да не прекжсва своята катадневна работа.

И Охридъ, гиздавиятъ и величественъ старопрестолень Охридъ, обиколень отъ всѣкжде съ аскеръ, башибузуци и пламъци, безъ да прекжсне нито за минута презъ цѣлото време на възстанието връзката си съ възстаницитѣ, казвамъ, Охридъ, въпреки всичко туй, благодарение само на явното покровителство на Св. Климента, уцелѣ, безъ да бжде засегнатъ отъ нѣкаква напасть.

Слава, слава и честь къмъ свѣтлата паметъ на Св. Климента, всѣгдашния Охридски покровителъ и общобългарски праучителъ!

Стариятъ Нелчиновъ.

фигура се приближи къмъ насъ — това бѣше куриера — взе ни го, безъ да можемъ вече да го видимъ пакъ.

Тале загина въ едно нещастно сражение на четата на Петъръ Ацевъ съ турския аскеръ. Той, заедно съ още 18 свои другари, почива тихо въ Бѣловодичката планина при мѣстността „Студеница“. Тѣзи скжпи жертви покриха въ черно почти цѣлия градъ. А Талевата майка?! — голѣмитѣ тжги помиряватъ душиѣ. Нещастната! Тя бѣше се примирила съ тежката скръбъ. Тя не плачеше. Когато идваше у дома, или когато азъ отивахъ у

Тале Христовъ

нея — бѣдната майка! — скръстила ржце, втреничила погледъ, тя питаше все едно и сжщо, искаше да знае само едно — кога, кога ще се върне нейния Тале, за да го помилва и го погали. И до гробъ тя се чакаше своя синъ да дойде отъ нѣкжде. Чакаше да види детето си, за което тя пожертвува цѣлия си животъ, даде му всичката си любовъ, а Тале пожертвува нея и нейната любовъ за своя народъ. Нея грабна гроба, Тале не се върна. Но той се отплати на своята клета майка, като остави на Родината си едно име, окичено съ базсмъртния вѣнецъ на малцината.

П. Мърмевъ

КАКВО ТРѢБВА ДА ПОМНИМЪ! Когато единъ народъ падне въ робство, той трѣбва да пази най-свѣто — своя езикъ, своитѣ нрави и обичаи. И, до когато той ги държи здраво, все едно, като че ли държи ключа на своя затворъ, въ който го държатъ неговитѣ потисници и палачи.

По диритѣ на андартитѣ

Обхождайки района си край Прѣспанското езеро, рѣсенската чета на 10.X. 1905 год. въ с. Лѣсковецъ получи следното писмо:

„Оровнишко, 8.X. 905 г.

За братята въ рѣсенската чета.

Срѣцнахме се съ вашитѣ другари, отъ които узнахме, че сте били наблизно. Вчера ние ви писахме, мислейки ви далечъ, да прехвърлите насамъ по предстоящата работа отъ надлежаша необходимостъ за цѣлия ни окръгъ. Узнавайки, че сте наблизно, ние отправяме настоящето писмо (покана),

Следъ като прочетохме писмото и размѣнихме мисли, войводата дяконъ Евстатий бързо изпраща куриеръ въ чифлика Койнско, отъ дето по каналъ да съобщи въ Туменецъ и Дълбочани: двата организационни чунове (голѣми лодки) да се отправятъ съ опитни гребци при третата въ Койнско на разположение на четата.

Четата тръгва на пжтъ и всички четници се радватъ, че имъ се удава случай да помогнатъ на костурчани въ тежката борба и видятъ легендарния войвода Митре Влаха. Съ усиленъ ходъ на, 11 X. — следъ заникъ — четата пристига въ Койнско, и

Костурскитѣ чети на Атанасъ Кършаковъ и Митре Влаха

съ което ви канимъ часъ по-скоро да прехвъркнете въ с. Буковикъ и ни съдействувате по силитѣ си за сполуката на предстоящата ни работа. По възможностъ сте необходими за до вторникъ да стигнете на опредѣленото мѣсто; ако се отзовете на поканата ни, ще бждемъ признателни и ние, па и цѣлия окръгъ. Ще узнаете важността на предстоящата ни работа при срещата ни. Оставете всѣка работа тамъ и да знаете да прехвъркнете, само стигнете навреме. Очаквайки ви съ нетърпение, братски ви поздравяваме.

За войводското Костурско и Прѣспанско тѣло:

П. Кляшевъ.* *)

*) Оригиналото писмо е запазено.

се настанява по 6 души въ чунъ. Единъ сръченъ ударъ на лопатитѣ отдѣля чуноветѣ отъ брѣга, които полетяватъ по тихата езерна вода. Веднага предъ очитѣ се откроява — отгоре широко небе, прорѣзано отъ всѣкжде съ високи планини, хълмове и чукари, отдолу — ширния просторъ на езерото и отвредъ потайна гробна тишина. Нощта е тиха, лазурна; небосклона лека-полека се обсипва съ безброй трептящи звезди, които съ своята бледоматова свѣтлина ориентиратъ гребцитѣ. Последнитѣ, въртейки искусно лопатитѣ, безгрижно плъзгатъ чуноветѣ по бистрото езеро. „Флотилията“ наближава островъ „Градъ“ (съ развалини отъ древнитѣ Самуилови палати), минава край брѣга и единъ куриеръ скача въ лодката, поднасяйки писмо

Пандо Кляшевъ

на войводата. Чуноветъ полетяватъ съ шеметна бързина. Навлизайки срѣдъ лъчезарната Прѣспа, Коста Крачоловъ, Жечо Павловъ и Петръ Станевъ пѣятъ въ хоръ: „Прѣспа, Прѣспа, крепостъ славна ...“ — всички свалятъ шапки до изчезване отъ хоризонта на древната Самуилова крепостъ.

Тукъ-таме по брѣга пламватъ огньове и въ спокойната нощъ се очертава нѣкаква сигнализация, която остава неуяснена.

Плискането на езернитъ талази всрѣдъ нощния покой се изживява като вълшебна музика, дирижирана отъ великия майсторъ — Природата. На небесния лазуръ се открие луната, осветлявайки нощния пѣтъ на „флотилията“. Фееричната лунна нощъ развесели всички и хорови пѣсни, една следъ друга, се носятъ въ безкрайния ширъ. Отъ безпирното блѣскане на лопатитъ се образуватъ водоскоци, които — като вълшебни гирлянди — се прѣскаатъ надъ чуноветъ и оросяватъ сияющитъ лица на пѣтниците. Предъ напрегнатия взоръ отъ рефлексия въ тихо надигащитъ се вълни се очертаватъ фантастични картини: ту една, ту нѣколко лодки се появяватъ на хоризонта, изведнажъ се гуркатъ въ езернитъ дълбини, изкачатъ надъ водата и наново потъватъ.

— „Наближаваме Нивица“, — съобщава куриера.

Лодкитъ направятъ завой и спиратъ на брѣга, посрѣщнати отъ Нивичани, които заявяватъ, че съ чуноветъ не може да се мине въ малката Прѣспа, та ще трѣбва да се пѣтува пѣшкомъ до с. Винени. Набързо всички скачатъ отъ чуноветъ на твърда земя. Съ усиленъ маршрутъ четата пѣшкомъ пристига въ Винени, качва се на малки лодки и слиза на островъ „Ахилъ“, очаквайки пристигането на други чунове отъ Линкъ. Следъ часъ последнитъ се явяватъ, четата насѣда въ тѣхъ, гребцитъ ловко плѣскаатъ лопатитъ и тѣ полетяватъ въ езерото.

Неусетно луната се скри въ летящитъ облаци, звездитъ изчезватъ отъ небосклона и настѣпва

гжстъ непроницаемъ мракъ. Ударени отъ водовъртежъ, чуноветъ се прѣскаатъ на три посоки, пакъ се прибиратъ отъ опитнитъ гребци въ една линия, продължавайки плѣзгането по вълнитъ. Въ борбата съ водовъртежа и пѣтници и чунове се обливатъ съ вода.

Следъ избѣгване опасността, пѣтниците почватъ да се опомнятъ и разговорътъ се върти около дѣното на езерото.

— Абе, що ни трѣбваше да се качваме на дърво безъ коренъ, изсумтя Димитръ Върбановъ.

— За малко щѣхме да трѣгнемъ къмъ дѣното да ловимъ пѣстърва, отче дяконе — процежда презъ зѣби Велчо Загоровъ.

— Не ми е жалъ да ме убиятъ андартитъ, но рибитъ да ме ядатъ, хичъ не ми се иска — разправя възторжено Михалъ Мукевъ.

— И въ езерото и на сушата да измремъ, не е ли все едно — смѣешкомъ пита войводата.

— Минахме край въдовъртежа и изиграхме едно лудо хорце, смѣешкомъ добавя единъ гребецъ.

— Да. Да, на майтапъ можемъ да заемемъ позиция на дѣното, придѣвква презъ зѣби Дуко.

— Наближаваме Добротище, ей... виждате ли огньоветъ край селото — съобщава куриерътъ.

— Ще отбиемъ лодкитъ въ лѣво, после пакъ ще свърнемъ... не бойте се момчета... стари рибари сме... нѣма да ядемъ пѣскъ... друга работа ни чака, смѣешкомъ се обаждатъ нѣкой отъ гребцитъ.

Шегитъ на последнитъ опомнятъ четниците, които почватъ да корегиратъ прибързано изказаното си мнение, обаче, извиненията на нѣкои отъ тѣхъ внасятъ средъ пѣтуващитъ крѣшенъ смѣхъ.

Недалеко въ лѣво се чуватъ пушечни изстрели. Обаждатъ се въ страни нови вистрели, които замиратъ въ нощната тишина.

— Тукъ има опасна скала, придържайте се добре да заобиколимъ остр. „Бидренецъ“ — съобщаватъ гребцитъ.

Чуноветъ — следъ преминаване опасността — се приближаватъ и бурно се плѣзгатъ въ водната стихия.

— „Е... е... е... най-после наближаваме „Линкъ“, съобщава куриера.

При наближаване брѣгътъ „флотилията“ спира на мѣсто, куриера скача, причаканъ отъ група

Митре Влаха

селяни, които подхващат чуноветъ и всички наскочатъ на суха земя.

— Всички сме измокрени до кости и, за да не се простудимъ, трѣбва веднага да тръгнемъ на път — настоява куриера.

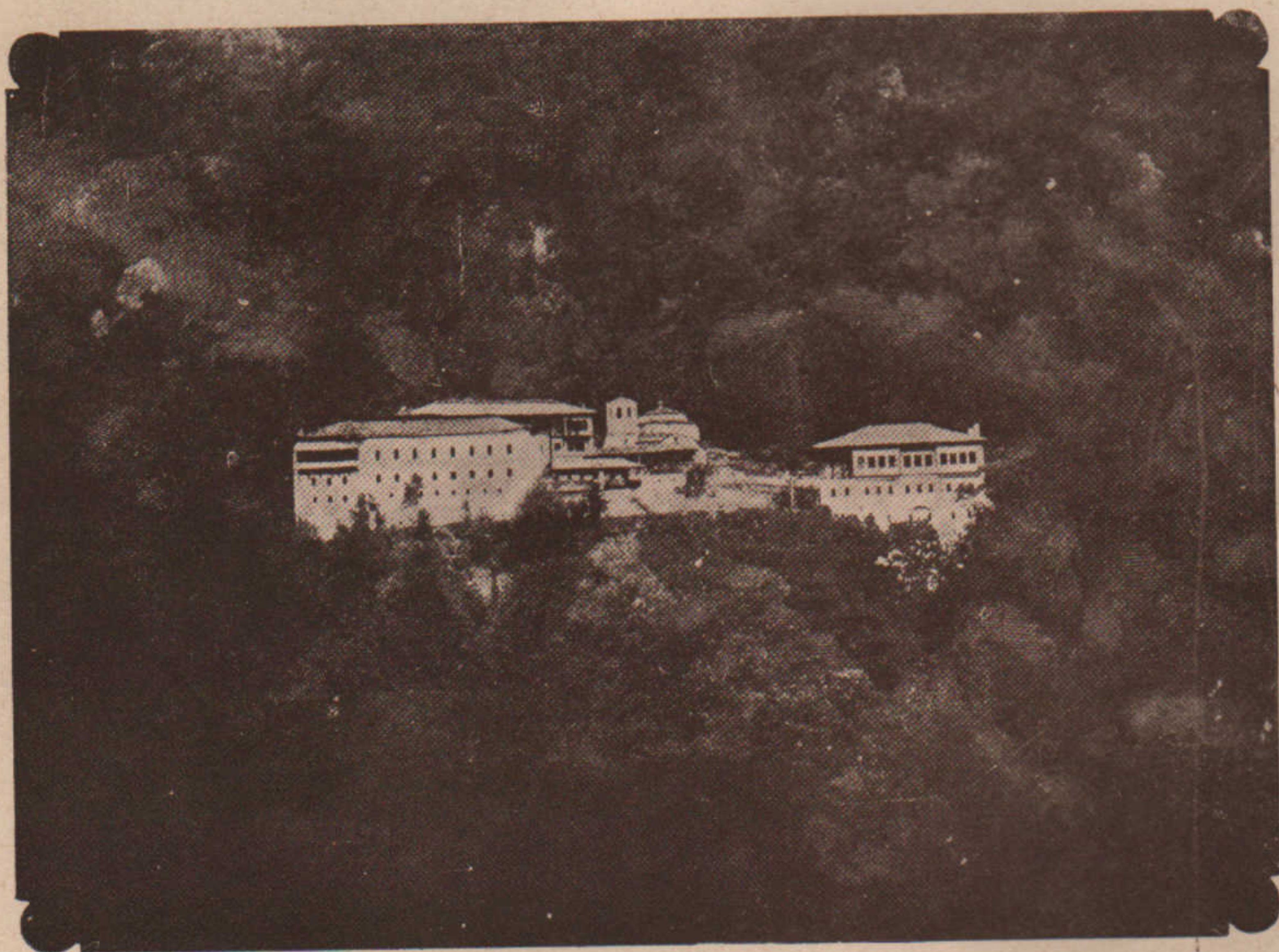
Макаръ капнали за сънъ, всички напредватъ съ бърза крачка и четата навлиза въ гората посрещната отъ аванпостовѣ на костурчани. Призори Насо Кършаковъ съ нѣколко четници присреща гоститѣ най-сърдечно. Говорейки съ ентузиазмъ за зигзагитѣ на козята пжтека, обяснява, въ коя пазва на балкана сж приютени другаритѣ му. Катерейки се по пжтеката, Кършаковъ съ възторгъ извиква: „Е, ей... тамъ... виждате ли кжде ни очакватъ Митре и Пандо“. Пристигайки на една хубава поляна, четата спира на

чакъ утре или други день да ядемъ; що се смѣшъ... работа... работа ни предстои.“

— Не ти се смѣмъ, ами ми е драго да те гледамъ, какъ подскачашъ веселъ като сърна, добавя Кляшевъ.

Изведнажъ Митре се отдѣля, присреща двама четници, поема отъ тѣхъ издѣлани дървета, почва да ги сглобява, набързо направя чакръкъ, върху който нѣколко четници поставятъ заклани шилета и, въртейки чакръка надъ буйния огънь, ги изпичатъ до зачервяване. Кляшевъ и Кършаковъ раздѣлятъ месото на общата трапеза и следъ благословията на дякона, всѣки почва да лапа хайдушкия кебапъ.

— Ама че сме били гладни... нищо ли не остана за постовѣтъ, пита Кляшевъ хората си.

Дебърскиятъ манастиръ „Св. Иоанъ Предтеча“ — Бигоръ

почивка. Предъ нея заставатъ двамата костурски войводи Митре Влаха — строенъ, мургавъ, съ гжста черна сбита брада и остъръ погледъ, — и Пандо Кляшевъ — тихъ младежъ съ мечтателенъ погледъ, високо интелигентенъ, комуто прилѣгаше да бжде ржководителъ, отколкото войвода.

И Митре и Кляшевъ сж въ възторгъ отъ навременното пристигане на рѣсенчани.

— Нали ти казахъ, бре Панде, че нашия Нестрамецъ, щомъ получи писмото, ще си потърка брадата, ще яхне чуноветѣ и ще хвъркне при насъ, нали е костурчанинъ... боли го за роденъ край“, смѣшкомъ заговори Митре Влаха.

— Ехе хей, най-сетне и Митре проговори“, възклидава Кляшевъ.

Митре Влаха, поглеждайки подъ мустакъ Кляшева, му отговаря: „Да си повеселимъ гоститѣ, бре Панде, па скоро ще гонимъ андартитѣ; да си похапнемъ здраво, що далъ Господъ, че може би

— Още едно шиле печемъ — отговаря единъ четникъ.

Хайдушката трапеза се дига, образуватъ се нѣколко групи и табакеритѣ минаватъ отъ ржка въ ржка, всѣки хваляйки своя ханъмъ тютюнъ. Следъ това едни отиватъ да смѣнятъ постовѣтъ, а други се увиватъ въ кепетата да преспятъ единъ сънъ. На бивуакътъ всичко утихва... никакъвъ гласъ не се чува... хъркането само на нѣкои спящи се долавя.

Костурскитѣ чети заематъ единъ доминирующъ пунктъ, отъ дето отлично се следи движението на 120-тѣхъ андарты, пристигнали въ с. Желево. Много села получили писма да станатъ патриаршисти, съ заплашване, че, ако това не сторятъ, „Светитѣ Братя“ нѣма да имъ простятъ. Писмата носятъ подписа на Архигосъ тонъ Елиниконъ соматонъ ту Монастириу Василадель Лахтарисъ — т. е. Началника на елинскитѣ тѣла въ Битолско.

Костурскитѣ войводи зорко следятъ дирята на

андартитѣ и взематъ мѣрки за запазване българските села Оровникъ, Буковикъ и Безсвиня. Тѣхнитѣ сведения сж, че андартитѣ — раздѣлени на две групи отъ по 60 души — едновременно ще нападнатъ Буковикъ и Оровникъ, но впоследствие се узна, че ще действуватъ компактно и ще нападнатъ най-напредъ Оровникъ. За да не подуши неприятеля, всичко се върши съ съзнанието, че приготвленията трѣбва да останатъ въ тайна даже и за най-добритѣ организирани работници въ Оровникъ. Тритѣ костурски и рѣсенската чети се вливатъ и образуватъ единъ отрядъ, подъ ржководството на Митре Влаха, който раздѣля отряда на 4 групи. Войводитѣ образуватъ щабѣтъ. Първитѣ три групи — ржководени отъ помощницитѣ на костурскитѣ войводи — да маневриратъ и устройватъ засади, а четвъртата — шурмува. По настояване на рѣсенския войвода, за началникъ на шурмовата група застава неговия изпитанъ храбрецъ, пионера Жечо Павловъ.

На 15 октомврий, къмъ заникъ, андартитѣ почватъ да се спускатъ отъ Желево, следени отъ Шаба, който изпраща групитѣ по назначенитѣ имъ пунктове. Василякисъ Лахтарисъ, воденъ отъ желевски гъркомани, влиза въ Оровникъ съ 120 андартитѣ. Набързо залавя 12 селяни отъ мѣстната организация, които завързва и поставя на селския площадъ. Той имъ заявява, че поради отказа имъ да станатъ патриаршисти, ще изгори селото, а тѣхъ ще избие най-послед, за да видятъ смъртта на близкитѣ си и пламъцитѣ сръдъ кжщитѣ си. Лахтарисъ, облеченъ въ широка мантия съ звънчета и голѣма овчарска гега въ ржка — символъ на „пастирско достойнство“, неподозирайки какъвъ кюлавъ му крои Митре, се отдава на пиршество и, съ наслада, пита вързанитѣ селяни: „Кжде е сега вашия Митре, смѣ ли да дойде да се бие съ поручика отъ кралската армия?“ Жени и деца пищятъ отъ налетялата ги напасть, старцитѣ просятъ милость и, целувайки политѣ на Лахтарисъ, той имъ обещава, че, ако станатъ патриаршисти, ще имъ прости, а ще избие само вързанитѣ дебелоглави български комити.

Незабелѣзано отъ постоветѣ на андартитѣ, въ селския площадъ се понася мощния гласъ на Жечо: „Стой... не мърдай“... последватъ два залпа и трѣска на нѣколко бомби. Андартитѣ — изненадани отъ стихийния шурмъ — захвърляйки раници и гуни, се впускатъ на бѣгъ, где имъ очи видятъ. Въ суматохата тѣ се натъкватъ на засадитѣ, които отправятъ сръшу тѣхъ убийственъ огънь и се създава такава уплаха, че не намиратъ, кжде да бѣгатъ. Тичайки отъ посока на посока, търсейки се единъ други, повтарятъ паролата: „Критъ-Митъ“, „Критъ-Митъ“, „Критъ-Митъ“, а Митре Влаха съ мощенъ гласъ се провиква: „Елате овде бре Елиникосъ, овде е Митре“.

Следъ тази „трагикомедия“, по заповѣдъ на Митре въ селото влиза група четници, намира вързанитѣ селяни, скрили се въ време на сражението въ една плевня, освобождава ги и имъ предава поздравитѣ на Митре Влаха. Селянитѣ, виждайки какъ войводата бди надъ тѣхъ, съ сълзи на очи отъ радостъ, молятъ бога за здравето му. Селянки съобщаватъ, че аскеръ иде отъ полето, групата се връща при отряда и поднася на Митре благодарността на оровничани, който презъ сълзи отговаря: „Що ни е по сила, ще го правимъ за нашитѣ братя“.

Въ тъмната и злокобна нощъ андартитѣ се разпиляватъ като пилци изъ балкана, като оцеля-

литѣ живи едва следъ 2—3 дни се прибиратъ въ с. Желево и веднага отстъпватъ къмъ Леринско.

Андартитѣ оставятъ въ Оровникъ 13 души убити, безъ никаква жертва отъ страна на организационнитѣ чети.

На 17 X. Рѣсенската чета се накачва на „Флотилията“ и отива на почивка въ о. „Градъ“.

Следъ позорното си бѣгство отъ Оровникъ, за да се реваншира, на 25 ноемврий Василякисъ Лахтарисъ пристига въ с. Нивици. Той веднага влиза въ кореспонденция съ нѣкои гъркомани, за да се прехвърли въ Горня Преспа — островъ „Градъ“, а отъ тамъ да замине за гъркоманскитѣ „Влашки колиби“ въ мѣстността „Изтокъ“ и Кулата край с. Петрино, дето постоянно стоеше аскеръ.

Въ изпълнение на своя планъ, Лахтарисъ съ особенъ куриеръ изпраща следното писмо на гръцки езикъ, адресирано до свещеника въ с. Туменецъ и игуменъ на манастиря Св. Пантелеймонъ, който минава за гъркоманинъ:

„Високоуважаемий Папа Георги, решихъ да „дойда съ 30 мъже въ Туменецъ, за да ме изпозувашъ, за каквото намѣришъ за добре. Минахъ презъ Търново, Кразени, Оровникъ, за сега съмъ тукъ въ Нивици. Имашъ поздравитѣ отъ Папа Пандели и Папа Георги. Прати ми, прочее, съ лодката куриеръ, на когото ще кажешъ, кжде да „ни изкара и тамо, дето ще му кажешъ, да пратишъ двама човѣка, за да ни причакатъ. Искамъ, ако е възможно, да дойда още тази вечеръ, тъй щото потруди се веднага, да ми пратишъ човѣка и сведенията. Отнася се за народната гръцка идея. Въ манастиря може да е по-добре да дойдемъ. Най-послед, ти знаешъ, само веднага да приема отговора ти. Цѣлувамъ ви десницата, войвода В. Лахтарисъ, село Нивица, 26. XI. 1905 год.“

Рѣсенската чета залавя куриера на Лахтарисъ и намира писмото адресирано до „Папа Георги“, взема мѣрки за охрана и съ чуноветѣ заминава за с. „Градъ“, очаквайки пристигането на андартитѣ на опредѣления отъ тѣхъ пунктъ, който устно сж съобщили на куриера, за да ги хване въ пленъ.

Нивичани пѣкъ, — попаднали въ ржцетѣ на андартитѣ — скрояватъ единъ остроуменъ планъ и го привеждатъ въ изпълнение. Единъ старецъ отива въ с. Наколецъ и съобщава на мюдюра, че въ селото има българска чета. Веднага мюдюра праща потера, която рано сутринта на 27 ноемврий обсажда Нивици. Селянитѣ — следейки обсадата на аскера — съобщаватъ на Лахтарисъ, че българскитѣ комити обсаждатъ селото. Тая игра постигнала целта, която гонѣха селянитѣ. Андартитѣ избѣгватъ вѣнъ отъ селото, а аскера — мислейки ги за българска чета — открива убийственъ огънь. Въ сражението двамата противници се биятъ, безъ да разбератъ хитро скроената игра. Следъ като вижда, че се бие съ аскера, Лахтарисъ, изплашенъ отъ изхода на това сражение, съ 12 андартитѣ отстъпва обратно въ селото и се скрива, 8 андартитѣ се спасяватъ съ бѣгство и 9 души падатъ убити. Потераджията милиазимъ Кара Мустафа — вследствие на падналитѣ убити аскерлии — се озлобява и иска на всѣка цена да улови андартитѣ и капитана имъ. Следъ щателно претърсване въ една плевня залавятъ нѣколцина скрити андартитѣ въ сламата. Единъ отъ последнитѣ предава своя капитанъ, посочвайки коша съ царевичата, въ които се е скрилъ. Кара

¹⁾ Оригиналътъ на гръцки запазенъ.

Иванъ Наумовъ — Алябака

Иванъ Наумовъ Алябака е роденъ около 1870 година въ село Ораовецъ, Велешка околия, където е преживѣлъ детинството си. Още въ най-крехкото си юношество — като синъ на бедни родители — той отива на гурбетъ въ Солунъ. Въ престолния градъ на Македония Алябака дълги години изнемогва отъ тежка физическа работа за насъщния коравъ залъкъ. Благодарение на своята желѣзна структура и ентусиазмъ за борба, той къмъ 1890 година влиза въ очитѣ на Михаилъ Попето и други революционери въ Солунъ, които го посветяватъ

Иванъ Наумовъ — Алябака

Мустафа отваря коша, повдига парцалетинитѣ, хваща за косата Василякисъ Лахтарисъ, изтегля го навънъ и го оплюва. Следъ това потерата отвежда 13-тѣхъ андартъ въ с. Николецъ, а отъ тамъ въ битолския затворъ. Така „геройски“ завърши своята кариера критиянинътъ Василякисъ Лахтарисъ, поручикъ отъ гръцката кралска армия.

Въ вихъра на неравната борба — всрѣдъ неволи и изпитания — Митре, Пандо и Насо безспирно бѣха стражъ народенъ, денонощно бдейки надъ неговия животъ, имотъ и честъ. Две десетилѣтия ни дѣлятъ отъ трагичната кончина на тия смѣли витези, но въ сърдцето на всѣки костурчанинъ — въ чужбина и роденъ край — има запазено кжтче за тия труженици, паднали въ македонскитѣ бранни поля — труженици, които ще служатъ за образецъ въ борбата на младитѣ къмъ свобода и добруване въ роденъ кжтъ. Ст. Аврамовъ

въ тайния си кржжокъ, а следъ основаването на ВМОРО той влиза вече като нейнъ членъ. Следъ дългогодишна дѣлова работа, като легаленъ и нелегаленъ, въ Алябака се оформява бждащия безстрашенъ и смѣлъ войвода.

Той бѣше високъ, широкоплещестъ и здравенякъ, съ мургаво лице и черна коса, които го уприличаваха на мавъръ, поради което получи прекора „Алябакъ“. Неговиятъ орловъ погледъ, войнственъ духъ, походка, смѣлость, себеотрицание и вѣра въ дѣлото го издигаха предъ очитѣ на другари и противници. Него го вълнуваше една — единствена мисль — Свободата на Родината. Въ време на сраженията и съ турци и съ сърби, той налиташе като разяренъ лъвъ, увличайки следъ себе си четницитѣ. Въ Велешко, Прилѣпско и Порѣчието той бѣ единствения войвода, който бѣ вселилъ страхъ въ редовѣтъ на сръбската пропаганда, агентитѣ на която го третираха за непобедимъ и неуязвимъ.

Презъ 1901 и 1902 г. той взема живо участие като войвода въ Одринския вилаетъ. Презъ Илинденската епопея — въ сражението при казармитѣ въ Крушово — като секторенъ войвода, пѣйки Ботевата безсмъртна пѣсенъ: „Тозъ който падне въ бой за свобода, той не умира...“, Алябака съ развето знаме заема своя обектъ — казармитѣ.

Следъ злополучния край на възстанието той не се отчая. Като близъкъ другаръ и сподвижникъ на Борисъ Сарафова, презъ 1904 година той обикаля Велешко, Крушовско, Кичевско и Порѣчието. Презъ 1904 и 1905 г., въ въ редъ ожесточени сражения съ четитѣ на сръбската пропаганда, Алябака отстояваше противъ домогванията на Григоръ Соколовъ да заеме „Азотъ“, която мѣстность бѣ стратегически пунктъ.

Алябака е участвувалъ въ верига сражения, между които: презъ 1904 г. въ селата Оморани и Виръ съ сръбскитѣ чети; презъ 1905 г. съ турската потеря въ с. Павлишени, кумановско, съ сръбскитѣ чети въ Виръ и Крапа, Порѣчието, и село Орѣше — велешко; въ 1907 година при с. с. Попадия — Никодинъ.

Презъ есенъта на 1907 година Алябака пристига въ с. Бѣлица — кичевско. По бърза и неотложна организационна работа той се отдалечава отъ четата, но на връщане билъ съгледанъ отъ случайно минаващия аскеръ, който му предлага да се предаде. Отстъпвайки къмъ четата си, Алябака завежда сражение съ аскера и, следъ ожесочена престрелка, загина въ разцвѣта на младостта си, когато въ него бликаше ентусиазмъ за борба и освобождение. Неговата загуба най-много се почувствува въ Велешко. Присѣтствието му въ тоя край принуждаваше ренегата Григоръ Соколовъ да държи смѣтка за произволитѣ си, знаейки, че Алябака не прощава. Виждайки се съ развързани ржце, пропагандата въ края на 1907 година съвършено се настани въ „Азотъ“.

Алябака падна на бранно поле, но неговиятъ гордъ и безстрашенъ вихренъ полетъ цели двадесетъ години витае изъ непристъпнитѣ китни усои на Майката — Родина и, при полѣхване на зефира и монотонната пѣсенъ на стариннитѣ букаци, насѣдалитѣ на почивка край горскитѣ буйни ручей млади Орлета, подчувватъ мощниятъ басовъ напѣвъ на Алябака: „Тозъ, който падне въ бой за свобода, той не умира...“.

Последните дни на Гоце

Близко четвъртъ вѣкъ вече измина отъ геройската му смъртъ; четвъртъ вѣкъ отъ оня злокобенъ день, въ който вражески куршумъ прониза сърдцето му и направи да пресекне за винаги мощното му слово, което безспирно се носѣше на длъжъ и на ширъ по четиритѣ краища на Македония и Одринско. Сждбата бѣ изправила срещу него въ деня на славната му кончина, неговия другаръ и съученикъ отъ военното училище. Тейфиковъ. И какъвъ контрастъ, наистина! Единиятъ презрѣлъ всѣкакви почести и слава, които можеше да му даде военния мундиръ, понелъ съ дълбока вѣра въ душата си и съ съзнанието въ правотата на дѣлото си, тежкия кръстъ на революционера; другия — съ всичкия видимъ блѣсъкъ на военната

рата, всрѣдъ дивната природа на Али Ботушъ, се прекараха нѣколко дни въ почивка, безгрижие и веселби, които така освежително подействуваха на суровия хайдушки животъ. На една страна гледашъ, Спиро запѣе нѣкоя пѣсень и поведе хорото, на друга Кара Василъ, Гоцевъ съгражданинъ, запѣлъ нѣкое турско маане. По едно време самъ Дѣлчевъ стана и поведе хорото подъ такта на Спировата пѣсень:

„Надѣвашъ ли се Султане,
Пролѣтъ комити да дойдатъ...“

Наскачаха и другитѣ войводи и се наловиха на хорото.

Да! и хайдушкия животъ си има своята романтичностъ.

Но трѣбваше да се раздѣлимъ. Всѣки пое пѣтя за района си, потеглихъ и азъ за Горно Броди, а Гоце се отправи за Демиръ-Хисаръ, дето тъкмѣше да вдигне моста на ж. п. линия. Поради силната охрана това не му се удаде и той замина за Драмско, дето бѣ успѣлъ да вдигне моста и тунела при Ангиста. Следъ като бѣ свършилъ съ тоя мостъ, той се отправи за Сѣрско, и се срещнахме въ с. Лакуса. Едновременно

пристигна и куриеръ, който носѣше на Гоце бързо писмо отъ Сѣрския ржководителъ, Лазаръ Димитровъ. Съобщаваше се, по силата на една амнистия, Даме е вече вънъ отъ затвора, пристигналъ е въ Солунъ, отъ дето тъкмѣлъ

му кариера, отдалъ себе си въ служба на единъ прогнилъ султански деспотизмъ — Тейфиковъ обра лавритѣ. Той поднесе на Абдулъ Хаида главата на своя другаръ, на тоя „хвъркатъ дяволъ“, както го бѣха кръстили турцитѣ, но съ това дѣлото не спре. Нѣколко месеца само следъ тоя день македонския робъ излѣзе да дѣли мегданъ съ вѣковната отоманска империя.

И днесъ, 24 години вече отъ тогава, азъ сѣкашъ още виждамъ димящитѣ пепелища на селото Баница; сѣкашъ още чувамъ писъка и олелията на нещастнитѣ му жители; сѣкашъ още гледамъ Гоце проснатъ съ пронизано чело и съ погледъ впитъ въ далечината, вещаещъ, като че ли сждбата на своето нещастно племе.

На 1 мартъ 1903 г. получихъ отъ Гоце писмо отъ с. Каракьой (Неврокопско) да се отправя веднага съ четата си за сждщото село. Потеглихме още сждщата вечеръ и на разсъмване бѣхме въ Каракьой. Тукъ сварихме пристигналитѣ отъ порано чети на Я. Санлански, дѣдо Илия Кърчовалията, Атанасъ Тешовалията и поройската на Хр. Куслевъ. Поздравихме се съ Гоце, по обичая съ цѣлувка, а следъ това и съ останалитѣ войводи и четници. Взе се решение всички съединени чети да заминатъ за пещарата „Капе“, въ „Али Ботушъ“. Тукъ, въ тази пещера бѣ крѣтъ и пазенъ заловения презъ 1897 г. грѣкъ отъ Шилиносъ (Драмско), за откупването на който се предполагаше да се получатъ за организацията 5.000 лири. Благодарение великодушieto на Гоце, грѣкътъ бѣ успѣлъ да избѣга, тъй както се изплъзна изъ ржцетѣ имъ и Струмишкото бегче. На закачкитѣ на другаритѣ си Гоце отговаряше: „Какво да правя, не ми върви на хайдушки подвизи и туй то!“

И ето, тукъ, на широката поляна предъ пеще-

Величествениятъ Пиринъ

да заmine за Битоля. „Взимамъ решение“, подзе Гоце, следъ като прочете писмото, „и заминавамъ за Солунъ още тая вечеръ. Дано сваря Даме тамъ. Имамъ вѣра въ него и вѣрвамъ, че следъ срещата ни, той ще може да поукроти духоветѣ на Битолчани, които сж писнали възстание, та възстание! Ние трѣбва да щадимъ живота на това население, защото надъ опожаренитѣ му огнища, дипломатията дълго ще има да се забавлява, но едва ли нѣщо сжществено би предприела за подобрене на хала му“.

И замина.

Лицето му бѣ просвѣтлено, следъ като бѣ успѣлъ да се срещне съ Даме. Тѣ си бѣха дали дума да работятъ въ унисонъ, тъй както въ унисонъ бѣха подели дѣлото като учители въ Шипъ презъ 1894/5 г. Тѣ не бѣха, обаче, въ състояние да спратъ буйния вървежъ на събитията, подготвени и създадени отъ тѣхъ. Още въ Солунъ Гоце е билъ изненаданъ съ вдигането на *Banque Otomane* и парахода „Гвадалкивиръ“, а нѣколко месеца по-късно — на 20.VII. 903 г. македонския робъ развѣ знамето на възстанието,

изявявайки своето право да живѣе и свободно да се развива.

На 20 априлѣ 1903 год. моята чета и тая на Гошанова, всичко 14 души, заминахме за с. Баница да посрещнемъ Дѣлчева, който пристигаше отъ Солунъ, уви, за лобното си мѣсто. Щомъ се настанахме въ отредената кѣща, влѣзна Гоце, поздрави ни съ добре дошли и продължи: „Разиграхме широкитѣ шалвари на солунскитѣ ханѣми; така ще раздрусаме изъ основи гнилата Отоманска империя“ и понеже между насъ се намираха нѣколко външни

душа, а съ тѣхъ заедно още 5 души отъ другаритѣ ни. Останалитѣ 8 души успѣхме да се промъкнемъ презъ турскитѣ вериги и скрити въ единъ лещакъ на 25 минути отъ селото Баница, наблюдавахме презъ цѣлия день на 22 априлѣ нестихналитѣ пожари на Баница.

На 23 априлѣ бѣхме вече въ Ловчанската курия. Тукъ сварихме дѣдо Илия Кърчовалията и Хр. Танушевъ съ четитѣ си. Вестъта за Гоцевата смъртъ бѣ проникнала като молния и въ последната колиба на Сѣрския окръгъ.

Прилѣпската чета на Коне Павлевъ отъ 1886 година

лица, той отсѣче: „Подробноститѣ ще ви разкажа другиденъ, на Гергьовденъ въ Ловчанската курия“. Той не дочака това. Смъртъта вече дебнѣше по стѣпкитѣ му. Предателска ржка бѣ извършила своето. Черни облаци се виеха надъ Баница и предвещаваха буря. Съ пукването на зората, на другия день, 21 априлѣ, извикания отъ Сѣресъ аскеръ бѣ обградилъ отъ всѣкъде селото и почна развязката на трагедията, най-голѣмата, може би, която е преживявало българското племе въ Македония.

До вечеръта Гоце бѣше трупъ. До него лежеше Гошановъ, — една високоинтелигентна и идеална

— Какво стана съ Гоце? — бѣ първата дума на дѣдо Илия.

— Оставихме го подъ пепелищата на Баница — бѣ отговора ни.

Стариятъ харамия оброни глава, едри сълзи потекоха изъ очитѣ му и цѣлъ половинъ часъ плака неспирно като дете, безъ да продума.

А въ Разлога, и мжжко и женско, и младо и старо, бѣ надѣнало черно облѣкло, защото, наистина, по думитѣ на Яворовъ, бѣ осиротѣлъ цѣлъ единъ народъ.

Написалъ по запискитѣ на М. Чаковъ:
П. Чернопѣевъ.

Срѣщата ни съ Йорданъ Пиперката

Следъ конгреса въ Смилево презъ априлъ 1903 год. делегатитѣ отъ революционнитѣ райони на Битолския революционенъ окръгъ се опжтиха къмъ своитѣ райони за по-нататъшна работа по подготовка на възстанието за свободата на Македония отъ тираническия режимъ на Отоманската империя.

Пишуция тоя споменъ бѣхъ опредѣленъ за секретаръ на Кичевския революционенъ районъ, затова потеглихъ съ кичевския войвода Арсо. Съ насъ пътуваха демирхисарския войвода Йорданъ Пиперката, секретаря му Димитъръ Матлиевъ и Тома Давидовъ, който обикаляше по всички революционни райони, за да даде нужнитѣ инструкции за подготовка на милицията и въ редъ събрания предъ селенитѣ да повдигне революционния духъ, да ги ободри и вдѣхне вѣра въ тържеството на свободата, когато всѣки е готовъ да се жертвува за нея.

Тома Давидовъ съ своята стройна фигура, облѣченъ въ офицерска униформа, тихъ и благъ характеръ, убеждаваше слушателитѣ въ тържеството на правата кауза, за която бѣхме взели оръжие и че деня за отплата на тирани е близъкъ и скоро ще изгрѣе свободата на Македония.

Той съ своя примѣръ на себеотрицание, напусналъ блѣскава кариера, родомъ отъ подбалканския градецъ Ловечъ, дошълъ въ Македония да помогне на своя братъ да се освободи отъ тежко турско иго, вдѣхваше вѣра на всѣки, който го слушаше.

Следъ нѣколко часовъ походъ презъ хубави букови балкани пристигнахме въ село Велмевци. Влизаме въ района на войводата Йорданъ Пиперката, който съ своя героизъмъ бѣше известенъ на всички и възпѣтъ въ народнитѣ пѣсни.

На първъ погледъ тихъ, обаче винаги, когато се заговаря за разплата съ вѣковния душманинъ, става свирепъ, очитѣ му светлосини, пускатъ пламъка на бойна натура.

На Пиперката дѣсна и опорна ржка бѣше Димитъръ Матлиевъ, младъ, интелигентенъ, 25 годишенъ младежъ, който съ своя даръ слово бѣше любимецъ, както на войводата, така и на населението. Освенъ това, той бѣ неустрашимъ, съ високо съзнание за даване живота си за свѣтлата кауза — свободата на родината.

Въ с. Велмевци дenuвахме. Както въ всички села на Македония, кждето революционната вълна

обхвана малко и голѣмо, така и тукъ нѣмаше нито единъ, който да не знае за денуването на войводата имъ съ скжпи гости като Тома Давидовъ.

Децата играеха по селския мегданъ на комити. Направиха си дървени пушки и бѣха препасани съ патронташи, на които наредили дървени патрони.

Нѣколко деца отъ съседнитѣ кжщи, кждето квартирувахме съ Тома Давидовъ, дойдоха при насъ въоржжени съ дървени пушки и съ наивна сериозност пожелаха да ги приемемъ за четници, за да могатъ и тѣ да се борятъ за свободата на родината. На тая мила картина Давидовъ се трогна и ни каза, че щомъ Македония ражда такива деца, нѣма никога да загине.

Раздѣлата съ Пиперката бѣ сърдечна и се отправихме въ района на Арсо войвода. Четата му съ подвойводата Колю отъ гр. Прилѣпъ чакаше въ с. Бѣлица, кждѣто Тома Давидовъ предъ събрано множество селени държа речъ, която съ своята пламенност вдѣхна на всѣкиго готовностъ да се бори за свободата. Той каза, че тоя день приближава и съ своята внушителна фигура и съ благия и тихъ гласъ сковаваше погледитѣ и ги убеждаваше, че сладко е да се мре за свободата.

Обиколихме още нѣколко села заедно съ Давидовъ въ Кичевски районъ, кждето се устройваха събрания, за да чуятъ селенитѣ и отъ устата на Давидовъ за оная великава борба, която македонския народъ трѣбва да води за освобождение отъ турския тиранически режимъ.

При преминаването на р. Велика, за да идемъ въ село Бигоръ Доненци, макаръ че, куриеритѣ селени-милиция отъ селото да предлагаха, да пренесатъ Давидова на гърбъ, за да не се измокри той не прие и каза, че всѣки трѣбва да се кали да свикне да ходи и мокъръ и гладенъ, та когато ще почне възстанието, да бжде готовъ да понася всички незгоди. Следъ като обиколихме нѣколко села въ „Ржбетинъ конъ“, върнахме се повторно въ село Бѣлица, кждето ни чакаха куриери отъ охридския районъ, съ който Тома Давидовъ и неговия секретаръ Настевъ заминаха въ оная дивенъ край, отъ кждето може всѣки да се любовува на разкошна природа и доле въ равнината се синѣятъ водитѣ на Охридското езеро, а на два хълма е разположенъ престолния градъ Охридъ.

На тия хубави гледки, на тая прекрасна природа Давидовъ не можа много да се любовува, защото

Легендарниятъ войвода Йорданъ Пиперката съ другари

скоро падна убитъ отъ турски куршумъ при излизане съ четата на Тасе войводата, за да отидемъ на помощъ на заобиколения помощникъ войвода Деянъ въ едно съседно село до Оздоленци, кждето квартируваше Давидовъ съ една частъ отъ четата на Тасе войвода. Въ Оздоленци, което е чифлишко село, билъ другия денъ сеймена на бея, притежателъ на чифлика въ селото. И безъ да съобразятъ, че дене отъ това село не трѣбва да се излиза, тръгнаха сж, а въ това време въ гробищата край селото скрити сж били двама-трима турци и още съ първия залпъ убили Давидова на мѣсто, както вървѣлъ на чело на четата. Веднага четата полѣга, открива се огънь, следъ дълго ожесточено сражение, понеже турцитѣ, макаръ и малко на брой били добре укрепени между каманитѣ на гробоветѣ близо до селската черква и

не щѣли да се предадатъ живи. Загубата въ лицето на Давидовъ е била голѣма, трѣбвало да се отмѣсти, затова момчетата-юнаци съ громко ура и на ножъ разбили крепостъта на поганцитѣ турци и нѣколкото души били убити, съ което сж отмѣстили за убийството на Давидовъ, но загубата е била скжпа, защото той е билъ необходимъ за подготовката на Илинденското възстание. Четата заобиколена отъ аскера, следъ нѣколко часово сражение могла да да излезе отъ селото непожтната, защото аскера удари на бѣгъ, когато пристигна милиция и удари въ гърбъ на турския аскеръ. Устроено бѣ тържествено погребение на заслужилия Давидовъ, който се тачи отъ народа и го възпѣва въ своитѣ народни пѣсни.

Д. С.

Четата на Христо Димитровъ-Кутруля

С ъ н ъ - п р о к о б а

Следъ паметната за Македонското Освободително движение Винишка афера, която имѣ за резултатъ разхлабването на революционната мрежа отсамъ Вардаръ, на Вътрешната организация се наложи да създаде четнически институтъ, съ предназначение да възтанови мрежата и да подготви македонското население за въоръжена борба.

На 12 априлъ 1898 год. (Томина недѣля) първитѣ три групи отъ по-три человекъ, въоръжени съ кримки, револвери и ками отъ най-разнообразни

системи, поехме гората, предвождани отъ предания на организацията Васе, прекоросванъ Лесицата, поради своята ловкостъ и хитростъ, като куриеръ.

Всѣка група се насочи къмъ своя районъ на действие. Нашата група до края на месеца, следъ като преброди планинскитѣ села, се отзова въ полето. Броехме всичко трима души, пишущиятъ тия редове, Василь Липовиклията и Георги Турчето — и двамата неграмотни мѣстни селяни, взели участие въ възтанието отъ 1895. год.

Бавно и планомерно можахме да възстановим старите си връзки с всички хора от полските села, където бяхме посрещани от старите ми познайници с възторгъ. По лицата на всички се четеше буйна готовност да продължат с още по-голяма жар дѣлото за освобождението на Македония.

Прехвърлихме Благуща планина, кръстосахме надлъж и нашир, станалата историческа вече, Лжковица и към Спасовъ день се озовахме в недрата на Конечката планина, в чийто красиви дипли се гуши Конечкия манастир при едноименното село.

Съгласно усвояния планъ на действие, трѣбваше да предприемемъ и една въоръжена акция отъ по-широкъ мащабъ. За целта ни бѣха необходими поне още тридесетъ въоръжени момци. Хора за подобна акция имаше винаги готови. Необходимо бѣше само да имъ се набави нужното боево оръжие. А и ние самите, за по-голямо удобство при пътуването и поради несигурността на кримката като боево оръжие, бѣхме се освободили отъ нея веднага следъ влизането си въ района. За набавяне на оръжие трѣбваше да отида въ града предрешенъ, както бѣхъ ходилъ неодавна и въ гр. Х. Другарите ми трѣбваше да ме чакатъ въ манастиря. Заминаването ми трѣбваше да стане на 13 юний (сѣбота), заедно с пазарджийтѣ селяни.

* * *

На 11 юний (четвъртъкъ), вечерта, окончателно възприехме и уговорихме заминаването ми. Тая вечер бѣха дошли при насъ на приказка селяни отъ селото, съ които се раздѣлихме късно презъ нощта. Следъ като ги изпратихме, легнахме да спимъ въ потона на манастирската сграда, където бѣше и по-прохладно и по-затулано отъ нежеланни погледи отъ чужди за насъ хора.

Следъ полунощъ, преди съмване, събудихъ се, измъченъ отъ единъ злокобенъ сѣнъ. Измъченъ отъ жажда, седнахъ въ леглото и утолихъ жаждата си, преживѣвайки още виденото въ сѣня. Въ този моментъ другара ми Василь, лежащъ до мене, но събуденъ отъ разговора ми въ сѣня, ме запитва, дали на сѣнъ говорѣхъ, или бѣхъ буденъ и съ кого съмъ приказвалъ?

Жандармерийския началникъ на съседния градъ Махмудъ Еф. енергиченъ и жестокъ полицаи, бѣ известенъ въ околията си като такъвъ и бѣ всѣялъ страхъ въ българското население, а азъ се готвѣхъ следъ день дава да отида на гости въ седалището му.

Предметъ на сѣня ми бѣше именно той, и азъ разказахъ на Василя, или по-скоро възпроизведохъ самия сѣнъ:

„Намѣрихъ се лице срѣщу лице съ Махмудъ Еф. Той ме питаше, колко комити сте заедно сега и, недоволенъ отъ отговора ми — три — той съ прѣстъ написа на пѣсѣка произволно число, въ срѣдата на което бѣ цифрата 3, предшествувана и послѣдвана отъ много нули

00000300000

и троснато ме запитва: не сте ли толкозъ? — Погледнахъ написаното число, замислихъ се за моментъ и веднага заличихъ съ рѣка нулитѣ следъ

тройката и числото доби това значение — петъ нули съ тройка на края — 000003 — колкото сме наистина сега, защото нулитѣ предъ тройката нито увеличаваха, нито намаляваха значението на цифрата 3 и му отговорихъ — толкова сме.“

Следъ кратки коментарии съ другара ми за сънуването, какво ли означава, останахме подъ впечатлението, че поради честитѣ приказки и преплитания въ разговоритѣ ни името на Махмудъ Еф. почнахме и да го сънуваме, безъ да отдадемъ особено значение или да прозремъ въ самото видение на сѣня намѣса на провидението.

Легнахме си повторно. Едва що заспали, събуждамъ се внезапно отъ единъ необикновенъ за нощната манастирска тишина шумъ. Подтикнатъ

Христо Димитровъ — Кутруля

отъ едно скрито предчувствие скачамъ отъ леглото си и презъ мазгала, отъ който нахлуваше свѣтлина на неизгрѣлото още слънце, забелѣзахъ, че въ двора се мъркатъ червени фесове. Събудихъ веднага Василя и тогава чакъ забелѣзахъ, че третия ни другаръ Георги Турчето (прекоросванъ така, защото действително бѣше покрѣстенъ турчинъ) не бѣ въ леглото си. До като се ровѣхме въ догадки, къде може да е, ето че вратата се трѣшна силно и калугера, дяконъ на манастиря, изплашенъ и разчорленъ, изгубилъ и ума и дума, почна да чупи прѣсти, едва шушнейки: „Васъ търсятъ, двора е пѣленъ съ турци отъ селото, всички сѣ на кракъ, въоръжени до зѣби — ще изгоратъ селото и манастиря, селянитѣ ни ще избиятъ, ако не излезете — така му поръчали да ни съобщи.

На въпроса ми, „отъ къде знаятъ турцитѣ, че сме тука?“ калугера отговори съ свиване на рамене

и обясни, че силни удари на монастирските порти го събудили и отишъл да види, кой е. Съотварането на портата още, турцитъ нахълтали, вързали го, други довели попа и азизитъ на селото и поискали отъ тѣхъ, насъ да предадатъ — комити има въ монастира, повтаряли тѣ. Напразно обяснявалъ, че въ монастира нѣма никакви комити, а както понѣкога се случвало, закѣснѣли два-трима йолджии (пѣтници) се отбили вечерята въ монастира да преспатъ и сигурно още спатъ.

Обясненията му, обаче, не задоволили турцитъ и настоятелно почнали да ги пращатъ при насъ да ни събудятъ и да ни предложатъ да се предадемъ.

За моментъ не знаехме, какво да предприемемъ. Както обяснихъ по-горе, за да бждемъ по-свободни при обиколката си, ние бѣхме изоставили кримкитъ и бѣхме останали само съ по единъ револверъ и кама, които не бѣха нито боево оржие, нито имяхме достатъчно патрони за отбрана и нападение, понеже само презъ двора можехме да излеземъ. Въпрѣки това, обаче, може би пакъ щѣхме да се опитаме да си пробиемъ пѣтъ, но при мисълта, че при първата жертва още, освирепѣлитъ турци щѣха да предприематъ поголовно клане въ селото и околнитъ български села даже, а за плячка щѣха да прибѣгнатъ, сигурно, и до опожаряване на кѣшитъ, ние съ Василя решихме себе си да пожертвуваме и се предадемъ безъ съпротива. Отъ по-рано още, предъ видъ на мисията ни, чисто агитаторска, бѣхме си уговорили за случаи, като дадения, било че поединично или всички заедно попаднемъ въ безизходно полождние, да се представимъ като завръщащи се по роднитъ си мѣста безъ редовни документи, избѣгали отъ тероръ и преследване бѣжанци отъ Винишката афера.

Решили вече да се предадемъ безъ съпротива, съобщихме това на калугера, като поставихме за условие, че трѣбва да ни предадатъ направо въ конака въ града и че никой отъ башибозука нѣма да си позволи произволи и побоища. Поржчяхме да се яви попа на селото и мухтаритъ (турци и българи), за да излеземъ предъ тѣхъ. Последнитъ не закѣснѣха да се яватъ предъ единствения изходъ на скривалището ни и ние излѣзохме въ двора, при гробно мълчание на цѣлата тѣлпа обсадители, сгущени и готови за всѣка евентуалностъ, понеже тѣ бѣха съ оржие, насочено къмъ насъ.

Отведоха ни въ притвора на черквата, претърсиха ни — оржието не намѣриха въ насъ и следъ малка почивка, съ завързани назадъ рѣце и единъ за другъ подкараха ни къмъ града, заедно съ 10—12 души българи, все стари наши познайници, съ които предната вечеръ бѣхме заедно. Само Турчето не бѣше помежду ни, чието съпѣтничество не отказахме, предполагайки, че ако е успѣлъ да се измъкне незабелѣзанъ презъ време на обсадата или, ако съ непредпазливо излизане въ двора е станалъ причина да възбуди подозрението на нѣкой случаенъ, подранилъ за гората турчинъ и, изплашенъ отъ това, безъ да може да ни предупреди, хукналъ и се е скрилъ въ гората. Най-после, вървахме, че ако и той е попадналъ въ рѣцетъ имъ при каквито и да е обстоятелства, ще съумѣе да даде сжщитъ отговори, каквито бѣхме уговорили много по-рано. Въ насъ не минаваше и сѣнка отъ подозрение, да сме били умишлено предадени отъ когото и да било, а най-малко отъ Георги Турчето.

* * *

На три клм. отъ монастира за града, при Лжквичкото теке посрѣщна ни Махмудъ Еф. съ цела орда конни стражари, придружени отъ башибозукъ — ехиденъ и жлжченъ, както го видѣхъ въ съня си и първитъ му въпроси, отправени къмъ мене бѣха: „Е, даскале, падна ли ми въ рѣцетъ, кжде Ви сж пушкитъ, колко души сте?“ — точно приповторение на съня ми съ всичкитъ му подробности, а и отговоритъ ми, като по внушение, бѣха сжщитъ, които и на съне му дадохъ. — Сждба!

Поради незадоволитъ го отговори, види се, или поради възприетата отъ него тактика, прибѣгна до дървенъ Господъ, и заповѣда да отрѣжатъ нѣколко джбови тояги. Наложиха ни добре по боси крака, на фалага. Следъ първия побой, ядосанъ че не чу нѣщо повече отъ никого, даде заповѣдитъ си на чауша, а той съ два-трима стражари побърза да се върне въ града. Обухме се, завързаха ни пакъ и ни подкараха, сподиряни отъ удари съ прикладитъ на пушкитъ отъ башибозука съ подигравателни възгласи: Урмаинъ, Даскалъ бизъмдъръ (не удрайте, даскала си е нашъ) и блѣска въ тогозъ, ту оногозъ въ гърба или въ раменетъ, кждето имъ попадне.

Разстоянието до града, около 15—20 клм. макаръ съ много почивки, грохнали отъ умора и съ пребити крака и тѣла, изминахме за 7—8 часа. За забелѣзване бѣше, че нито единъ отъ жандармитъ — арнаути отъ авджитабури (леляща команда за преследване комити) не вдигна изъ пѣтя рѣжа да ни бие, а това вършеше само башибозука, въпреки нееднократнитъ протести на чауша. Даже, когато наближихме града, единъ измежду излѣзлитъ турци да сеируватъ, като удари съ приклада си въ тила едного отъ селянитъ (Спасъ), а той примрѣлъ падна на земята и кръвъ шурна отъ главата му, чауша напсува по арнаутски, вдигна пушката си и, ако не бѣха го задържали, сигуренъ съмъ, щѣше да застреля побойника. Настрѣхналъ отъ ядъ и извънъ кожата си, пожълтялъ и позеленялъ, наруга го обяснявайки, че ние сме му били предадени, за да ни отведе живи въ хукюмата, за да ни сждятъ, ако сме комити, а не да бждемъ избити като кучета изъ пѣтя. *Арнаутска беща!*

Надвечеръ влѣзнахме въ града, сподиряни отъ плахитъ погледи на българитъ, добри мои познайници (една година бѣхъ учителствувалъ тамъ). Отведоха ни право въ затвора, безъ да бждемъ нея вечеръ разследвани.

На другия день отъ шушукания между затворницитъ турци, разбрахме, че и Георги турчето е билъ доведенъ късно вечерята, но го държали въ стаята на стражаритъ. Сжщия день ни подложиха на разпитъ.

И едва следъ разпита — отъ въпроситъ, които ми бѣха задавани — за мене стана ясно, че турчето се билъ предалъ самъ преди обсадата, издалъ е насъ и всички хора, съ които се бѣхме срещали, защото още сжщия день бѣха доведени селяни и отъ други села, които само ние познавахме...

Рѣдко човѣкъ избѣгва сждбата си!

Сънъ — прокоба.

Т. С.

Илинденци, нашия празникъ, празника на борческа Македония иде! Гответе се да го отпразнуваме най-тържествено.

Нашият дългъ

Ръководното тѣло на Илинденската организация поднася на своитѣ другари-илинденци и македонската емиграция

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Чрезъ нея Ръководното тѣло, преди всичко, изпълнява единъ свещенъ дългъ къмъ своитѣ загинали другари, чиито безкрѣстни гробове, тамъ, въ дебритѣ и усойтѣ на нашата скъпа Родина, чакатъ зората на свободата.

Илюстрацията, изпѣстрена съ снимки изъ вѣлшебнитѣ кѣтове на нашата красива Татковина и образитѣ на безсмъртнитѣ ѝ чеда, ще разказва на поколенията миналото, ще разкрива изворитѣ на любовта къмъ нея и ще пали сърдцата за борба противъ нейнитѣ заклетѣ врагове.

Изпълнени съ вѣра въ свѣтлото бждаще на нашата борба, илинденци заявяватъ, четѣ, съ пушка или съ патерица, ще цѣлунатъ — и то въ близко време — свободни свещената родна земя и ще паднатъ на колѣне предъ гробоветѣ на своитѣ другари.

Да живѣе независима Македония!

Цена 15 лева.

Крушовско културно-просветно и благотворително братство — СОФИЈА

ПРОГЛАС

кон крушовчани и сета македонска емиграција во О. Ф. Бугарија

Бракја македонци,

На Илинден 1903 година во Македонија пламнаа јуначките пушки на востание против робството и тиранијата на султанот, беговите и народните изедници. Тогај во Крушово беше создадена првата македонска народна република начело со Никола Карев, Пито Гули, Велко Марков и др. Со ова македонскиот народ докажа дека сака и може сам да си го реди животот, сам да си биде господар во својата земја.

Востанието не успеја. Цела Македонија пливна во крв и солзи. Насекаде се вивнаа пожари. Илјадници народ прсна да бега кај што ќе му видат очите! Првата македонска република загина!

За сичко ова најголемата кривица ја носат врховистите, што бараа без друго Македонија да биде заробена во царство „Велика Бугарија“ и со таја цел го предизвикаа да избувне без време самото востание.

Но македонскиот народ остана докрај верен на идеалот што му го оставија сидарите на нароодоослободителната борба: Гоце Делчев, Гјорче Петров, Јане Сандански и други наши првоборци и првоучители. И по Илинден он па не преклони глава пред никакви поробујачи, династии и издајници.

На 11 Октомврија 1941 година македонскиот народ се крена на решителна борба против најкрвавиот сверски поробујач — фашизмот. И мало и големо, сите влегова во **Народоослободителниот фронт на Македонија**. Воден от својата мајка-закрилница славната **Комунистична Партија**, тој фронт победи. Во заедничка борба со сите Југословенски народи, начело со народниот герој **маршал ТИТО**, и во борбен сојуз со сите демократски и слободолјубиви народи, начело со Советскиот Сојуз и неговата непобедлива Црвена Армија — под раководството на **генералисимус Сталин**, нашиот народ се ослободи и создаде своја национална држава — **Народна Република Македонија во Федеративна Народна Република Југославија**.

Бракја македонци,

Илинден 1903 година е зграден цврсто во темелите на Народна Република Македонија.

На Илинден 1944 година се собра првото револуционно Антифашистко Собрание за Народно Ослободување на Македонија — АСНОМ.

На Илинден оваа година ќе стане првијот конгрес на Народнијот Фронт на Македонија.

Денеска Народна Република Македонија е Пиемонтот за обединувањето на македонскиот народ и најголем надеж на македонците од Егејска Македонија во нивната борба против монархофашистката робија и тиранија.

За сега ние сме далеку од нашата татковина, но каде и да сме ќе ги исполниме нашите задолженија кон народот, кон изградбата на нашата земја. Ние сме под знамето на Народнијот Фронт на Македонија за да служиме верно на неговото дело.

Во отечественофронтоска Бугарија ние ќе служиме нај достојно ако му поможеме на братскијот бугарски народ, на неговијот Отечествен Фронт начело со **ПРВОБОРЕЦОТ-АНТИФАШИСТ ГЕОРГИ ДИМИТРОВ**, во борбата за правда, за рамноправен мир и за Народна Република Бугарија!

Слава на илинденци!

Да живее Народна Република Македонија во Федеративна Народна Република Југославија!

Илинден, 2. Август 1946 г., Софија.

Од Братството

